

УДК 343.46

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.28>**М. Д. Ждан**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О. І. Процевського,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
ORCID.org/0000-0002-7773-0402

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ОЗНАКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ТРУДОВИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

У статті розглядаються соціально-демографічні ознаки осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення проти трудових прав і свобод людини і громадянина. Вказується, що фактично, соціально-демографічні ознаки – це відлуння антропологічного методу у кримінології, сформованого під впливом вчення Чезаре Ломброзо та інших представників цієї наукової течії. Водночас, сучасні дослідження вже підтвердили, що ці ознаки не мають визначальної ролі, а лише надають підстави для додаткової характеристики механізму реалізації кримінально протиправного умислу з урахуванням факторів, які можуть мати на нього вплив (наприклад, стать або вік). Зазначається, що суб'єкт розглядуваних груп кримінальних правопорушень у більшості випадків – спеціальний; за правовим статусом це можуть бути службові особи та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, робітники, службовці, а в окремих випадках – сторонні, у т.ч., зацікавлені в порушенні прав на працю особи. Набуття певного кола повноважень потребує повної дієздатності та деліктоздатності, а також належності до певної професії, посади тощо. Через те більшу кількість розглядуваних суспільно небезпечних діянь вчиняють особи середнього віку. Звертається увага на те, що часто законодавство про працю, а також кримінальне законодавство в частині кримінальних правопорушень проти трудових прав громадян (а також проти безпеки виробництва як специфічної підкатегорії) порушують фізичні особи-підприємці, про що свідчить достатньо значний показник осіб, які не мають вищої освіти, яка, здебільшого, є потрібною під час прийняття осіб на роботу та кар'єрного просування. Це пояснюється з точки зору специфіки окремих кримінальних правопорушень, котрі можуть бути вчинені загальним суб'єктом, яким не є роботодавець.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, трудові права, трудове законодавство, особа кримінального правопорушника, право на працю, кримінальне законодавство.

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення проти трудових прав і свобод людини і громадянина займають не перше місце в структурі національної злочинності. Водночас певний коефіцієнт такої діяльності свідчить про їх актуальність, зумовлену низкою детермінантів. Особа правопорушника, який вчиняє такого роду діяння, є специфічною, що можна пояснити з точки зору ознак таких кримінальних правопорушень, а також особливостей реалізації кримінально протиправного умислу, мотиву та кінцевої мети. Посягання на нормальні трудові відносини також можуть розглядатись як потужна детермінанта, яка якісно знижує рівень економічної безпеки країни. Введення правового режиму воєнного стану, поширення коро-

навірусної хвороби (COVID-19), пов'язані з цим проблеми міграційної політики частково змінили модель суспільного устрою та призвели до зміни економіки, а отже, зумовили потребу у відході від сталих форм її організації та переходу до нових, що передбачає відповідні зміни інституційних структур ринку праці і майже завжди має наслідком скорочення робочих місць.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кримінальні правопорушення проти трудових прав і свобод людини і громадянина розглядалися в роботах В. Тарасенко, І. Васильківської, Н. Пархоменко, О. Скрипнюк та ін. При цьому особа такого кримінального правопорушника вченими майже не досліджувалась, що зумовило актуальність обраної теми.

Метою статті є розгляд соціально-демографічних ознак особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти трудових прав і свобод людини і громадянина.

Викладення основного матеріалу. Наведена категорія призначена для суто інформаційного використання у практичній діяльності, оскільки уявляє собою виключно узагальнення базових характеристик особи, яка вчинила певний вид кримінального правопорушення. Фактично, соціально-демографічні ознаки – це відлуння антропологічного методу у кримінології, сформованого під впливом вчення Чезаре Ломброзо та інших представників цієї наукової течії. Водночас, сучасні дослідження вже підтвердили, що ці ознаки не мають визначальної ролі, а лише надають підстави для додаткової характеристики механізму реалізації кримінально протиправного умислу з урахуванням факторів, які можуть мати на нього вплив (наприклад, стать або вік).

Взагалі критичні зауваження на адресу біологізаторських уявлень про особистість злочинця не означають заперечення природних властивостей людської істоти. Для правильного розуміння впливу соціального та біологічного на поведінку людини слід взяти до уваги той факт, що біологічні особливості впливають на характер поведінки людини (холерик в однаковій життєвій ситуації поведе себе інакше, ніж флегматик чи сангвінік, але в цілому їхні вчинки диктуються ще й ступенем соціальної вихованості), не будучи мотивами його поведінки, зокрема злочинної. Основне значення має не аномалія сама собою, а соціальний облік особи, сформований суспільством. Теорія особистості повинна враховувати множинність рис, що складають індивідуальність, ступінь обумовленості цих рис спадковістю та процеси соціалізації особи. Те, яким чином генетична обумовленість та процеси соціалізації особи взаємодіють між собою, і визначає, урешті-решт, поведінку особи, у тому числі протиправну. Є підстави вважати, що новітні наукові відкриття у сфері медицини, психофізіології, психології, зокрема при вивченні кори головного мозку та ендокринної системи, дадуть можливість пояснити досі незрозуміле в поведінці людини. Основні положення одночасно розширюють та звужують погляди теоретиків на особистість та її поведінку. Це пов'язано з тим, що ці положення постійно взаємодіють з великою кількістю інших факторів у формуванні теоретичних позицій персонолога. Окрім основних положень, на роз-

думи теоретика впливають такі обставини, як історичний погляд, рівень розвитку кримінології та інших суміжних наук до цього часу, академічна освіта та життєвий досвід [1]. Зокрема, останній (досвід) також безпосередньо пов'язаний із віком особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення. Вікова категорія також має безпосередній вплив на формування мотивацій, способу реалізації умислу і створення об'єктивних умов, у яких суспільно небезпечне діяння буде вчинено.

Учені також доречно вказують на те, що важливість дослідження **віку як кримінологічного показника** полягає в тому, що: по-перше, він свідчить про особливості злочинної поведінки представників тих чи інших вікових категорій, а по-друге, дозволяє встановити найбільш криміногенну вікову групу серед злочинців того чи іншого виду, і, нарешті, по-третє, допомагає розкрити, зокрема, сутність ціннісних орієнтирів, потреб, цілей та планів злочинця [2, с. 121]. Також, вік є досить важливим психофізіологічним, соціальним і демографічним фактором, що впливає не лише на поведінку людини, але й на формування її особистості [2, с. 121]. З віком позитивні соціальні зв'язки для людини стають більш вагомими, більш значущими, що своєю чергою визначає вибір лінії поведінки в конкретній життєвій ситуації на користь стандарту дій, котрі соціально схвалюються, або, принаймні, є соціально прийнятними. Вік також є однією з обставин, з якою пов'язані різні соціальні прояви особистості [2, с. 121]. Кримінологи відзначають, що в середньому найчастіше кримінальні правопорушення вчиняють особи вікових груп від 18 до 29 років та від 30 до 39 років, а після 40 років кримінальна активність особи значно знижується [3, с. 87].

Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, з точки зору дослідження соціально-демографічних ознак особи, яка їх вчинила, мають свою специфіку, зумовлену особливостями реалізації кримінально протиправного умислу. Відповідно до статистичних даних, викладених на сайті Офісу Генерального прокурора [4], у 2018 році вказаний вид кримінальних правопорушень вчиняється, здебільшого, особами віком 29–39 років: у 2018 році – 44,7 %; у 2019 – 43,8 %; у 2020 – 44,3 %; у 2021 – 44,9 %; станом на грудень 2022 року – 43,4 %. Наступною за віковим розподілом є категорія 40–54 років: у 2018 році – 27,4 %; у 2019 – 30,8 %; у 2020 – 29,6 %; у 2021 – 31,3 %; станом

на грудень 2022 року – 34,8 %. У віці 18–28 років кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина вчинило: у 2018 році – 19,5 %; у 2019 – 17,2 %; у 2020 – 16,7 %; у 2021 – 14,9 %; станом на грудень 2022 – 13,6 %.

Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, як такі, що також мають побічний негативний вплив на трудові права громадян, притаманні для вікової категорії 40–54 років, зокрема: у 2018 році такі діяння вчинили 47,8 %; у 2019 – 51,1 %; у 2020 – 31,2 %; у 2021 – 41,6 %; у 2022 – 30 %. Наступною є категорія 29–39 років: у 2018 році – 26 %; у 2019 – 15,5 %; у 2020 – 33,3 %; у 2021 – 33,3 %; станом на грудень 2022 – 20 %. У віці 18–28 років розглядувані діяння вчинили: у 2018 році – 13 %; у 2019 – 8,8 %; у 2020 – 2 %; у 2021 – 5,5 % [4]. У 2022 році розглядувана вікова категорія не вчиняла кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва.

Такий віковий розподіл має бути пояснений, здебільшого, тим, що суб'єкт розглядуваних груп кримінальних правопорушень у більшості випадків – спеціальний; за правовим статусом це можуть бути службові особи та фізичні особи-підприємці, які використовують найману працю, робітники, службовці, а в окремих випадках – сторонні, у т.ч., зацікавлені в порушенні прав на працю особи. Набуття певного кола повноважень потребує повної дієздатності та деліктоздатності, а також належності до певної професії, посади тощо. Через те більшу кількість розглядуваних суспільно небезпечних діянь вчиняють особи середнього віку.

Важливість поділу осіб, які вчинили кримінальні правопорушення **за ознакою статі**, важливий для кримінології тим, що, наприклад, жіноча злочинність має свої особливості, відмінні від чоловічої. Так «злочинність жінок відрізняється від злочинності чоловіків своїми масштабами, характером злочинів та їх наслідками, засобами та знаряддями здійснення, сферою, у якій вони мають місце, і роллю, що виконують жінки, вибором жертви злочинного посягання, впливом на правопорушення сімейно-побутових чи супутніх обставин тощо. Жінка є берегинею домашнього вогнища, саме вона впливає на поведінку чоловіка та виховання дітей, переважно вона визначає відносини в родині. Тому без перебільшення можна сказати, що залучення жінки до злочинної діяльності та поширеність жіночої злочинності впливає на моральний стан суспільства суттєвіше, ніж

поширення чоловічої злочинності. Саме тому можна погодитися з думкою про те, що показник злочинності серед жінок є своєрідним індикатором здоров'я суспільного життя» [5]. Також жіноча злочинність відрізняється від чоловічої деякими якісними показниками. А. Б. Блага виділяє «дві сфери суспільного життя, де жіноча кримінальна активність виявляється найчіткіше. По-перше, це сфера побуту, де жінок штовхають на вчинення злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини: вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. По-друге, це сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі, які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. У цій сфері жінки найчастіше вчиняють корисливі злочини» [6, с. 88]. Жіноча кримінально протиправна діяльність найбільш поширена у сфері власності, що можна пояснити першочерговим прагненням отримати вигоду та забезпечити себе матеріально. Через те жінки часто є суб'єктами кримінальних правопорушень, які мають корисливий мотив, зокрема – сутенерства, втягнення осіб у зайняття проституцією, торгівлі людьми, а також інших способів отримання незаконного прибутку. Водночас у більш специфічних видах кримінальних правопорушень, якими є досліджувані діяння, жінки беруть участь або як співучасники, або дуже рідко як основні та єдині суб'єкти.

Аналіз державної статистики дозволив підсумувати, що кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина у 2018 році вчинило 6,6 % жінок, у 2019 – 10 %, у 2020 – 9 %, у 2021 – 8,7 %, а станом на грудень 2022 – 7,7 %. Діяння проти безпеки виробництва вчинило 13 % жінок у 2018, у 2019 – 8,8 %; у 2020 – 2 %, у 2021 – 19,4 %; станом на грудень 2022 року фактів вчинення даного виду суспільно небезпечних діянь жінками не виявлено [4].

Під час вивчення соціально-демографічних ознак особи кримінального правопорушника, який вчиняє діяння, які посягають на трудові права громадян особливої уваги заслуговує розгляд рівня освіти суб'єктів. Роль освіти та освіченості людини і суспільства як передумови його розвитку, високого рівня правової свідомості і культури, основи законності та правопорядку в суспільстві сьогодні є предметом вивчення як представників юридичної науки,

так і вчених інших суспільних наук. Водночас світоглядна основа вивчення та сприйняття освіти як пізнавального та соціально рушійного феномену формується ще з часів античності. Зокрема, у поглядах Піфагора, Герадота, Плу-тарха, Сократа, софістів Стародавньої Греції (Солон, Пітак та ін.) [7] освіта як шлях до мудрості визначається в якості єдиної можливої умови розвитку суспільства. І дійсно, перші наукові й освітні школи Стародавньої Греції, а згодом і Стародавнього Риму на той час відігравали важливу роль у механізмі формування європейської цивілізації, складали інституційну основу утворення та поширення права в суспільстві, формування суспільства як справедливого, де панує рівність суб'єктів, взаємоповага та законність. Уперше в історії правової думки давньоримський юрист Цицерон порушив питання про ефективність дії закону, яке пов'язував виключно із просвітою народу давньоримської держави, без чого жодний закон, яким би досконалим він не був юридично, не зможе забезпечити досягнення бажаного результату. Лише у високоосвіченому суспільстві можливо переконати народ у важливості та соціальній користності закону, і тоді він стане дієвим, забезпечить ефективність правового впливу навіть без державного примусу [8, с. 203]. Суттєвий внесок у розвиток, умовно кажучи, «просвітницького сприйняття права», спричинили погляди представників європейського Просвітництва, які безпосередньо пов'язували просвіту та освіту населення з якістю законів, їх раціональністю, можливістю функціонування як передумови високого рівня правової свідомості населення. На переконання Дж. Локка, лише розум законодавця здатен: по-перше, осмислити і трансформувати природний закон у зміст державних (письмових) законів таким чином, щоб він становив основу взаємовідносин між індивідами; по-друге, забезпечити закріплення в законодавчих актах правових засад миру, доброї волі, взаємодопомоги та протидії злочинам [9]. Освіта розглядається як один із основних компонентів загальносоціального запобігання кримінально протиправній діяльності. Це зумовлено можливістю створити стримуючий механізм шляхом підвищення рівня свідомості населення, а також і його життя – шляхом створення умов для навчання та набуття певної професії. Водночас, рівень освіти не завжди може корелюватись із наявністю схильності особи до вчинення кримінальних правопорушень.

У сучасних наукових джерелах питання місця

інституту освіти в системі запобігання та протидії злочинності визначається як один з існуючих та реально застосовуваних засобів протидії криміналізації всіх сфер суспільного життя, що дозволяє комплексно протидіяти деградації культури та свідомості [10, с. 6]. Причому, у сучасних умовах розвитку суспільства, реальному стані злочинності освіта не лише виходить на перші ролі в системі запобігання та протидії злочинності, але й набуває багатофункціонального свого призначення щодо підвищення рівня правової культури, формування відчуття неприйнятності будь-яких проявів порушення закону тощо [11, с. 32]. Освіта в сучасних умовах все більше набуває багатоаспектного практичного характеру, стає елементом різних систем життєдіяльності суспільства, у тому числі посідає важливе місце і в системі запобігання та протидії злочинності. Вченими однозначно обґрунтовується висновок про те, що місце і значення освіти виявляється в певному взаємовпливі між системою освіти та розвитком суспільства. У залежності від періоду розвитку суспільства (кризовий чи антикризовий) зміст зазначеного взаємовпливу змінюється. Так у кризовий період розвитку суспільства система освіти, з однієї сторони, трансформується відповідно до потреб суспільства, а з іншої – сприяє трансформації суспільства [12, с. 4]. У контексті розглядуваних діянь, необхідно звернути увагу на те, що в більшості випадків, про що свідчить аналіз судової практики, освіта не є визначальною ознакою осіб, які їх вчинили.

Застосовуючи вказану ідею до проблематики інституту освіти в системі запобігання та протидії злочинності, можливо зазначити, що посилення злочинності, яке є проявом кризового етапу розвитку суспільства, доводить необхідність вживання заходів, націлених на підсилення функціонування освіти, забезпечення підвищення рівня правової свідомості та культури в суспільстві. Через те вченими наголошено на тому, що інститут освіти в цілому має багатоаспектний характер впливу на суспільний розвиток, націлений на служіння потребам людства, та виконує роль стабілізуючого чинника у розвитку суспільства [13, с. 45]. І навпаки, особливості розвитку суспільства (його потреби у сфері економіки, демографії, професійного складу суспільства тощо) зумовлюють трансформацію освіти, з метою забезпечення її функціонування, у тому числі й реалізації нею превентивної функції. Подібну точку зору обґрунтовує і Б. Саймон, наголошуючи на соціальному зна-

ченні освіти, що залежить від її визнання суспільством, оскільки лише ті навчальні заклади, які схвалені ним, стають дзеркалом соціальних відносин, визначають рівень розвитку й освіченості суспільства [14, с. 502]. Відповідно до аналізу статистики, кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина частіше за все вчиняли особи, які мають професійну (професійно-технічну) освіту: у 2018 році – 26,7 %; у 2019 – 27,6 %; у 2020 – 23,2 %; у 2021 – 20,4 %; станом на грудень 2022 року – 20,3 %. На другому місці – суб'єкти із базовою середньою та профільною середньою: у 2018 році – 62,7 %; у 2019 – 62,9 %; у 2020 – 67,9 %; у 2021 – 84 %; станом на грудень 2022 року – 71,1 %. На третьому місці – вища освіта. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва частіше за все вчиняються особами, які мають вищу освіту, при тому суб'єкти, які мали професійну (професійно-технічну) освіту, склали такий відсоток із загальної кількості осіб: у 2018 році – 30 %; у 2019 – 33,3 %; у 2020 – 16,6 %; у 2021 – 36,1 %; станом на грудень 2022 року – 20 %. Із базовою середньою та профільною середньою: у 2018 році – 13 %; у 2019 – 20 %; у 2020 – 14,5 %; у 2021 – 19,4 %; станом на грудень 2022 року – 30 % [4].

Відносно **громадянства**, необхідно зазначити, що протягом розглядуваного періоду державної статистики (з 2018 по 2022 рік), кримінальні правопорушення проти трудових прав, а також безпеки виробництва вчинялись у 98,9 % випадків громадянами України.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що *під особою кримінального правопорушника доцільно розуміти сукупність стійких індивідуальних вроджених та набутих особливостей, а також соціально значущих рис, які сприяють / спрощують або обумовлюють формування девіацій, які відтворюються в готовності до вчинення кримінального правопорушення, через що винний набуває ознак суспільної небезпечності*. Такий підхід надає можливість відійти від сталого розуміння обов'язкової наявності сукупності стійких рис, які мають бути притаманні всім особами, що вчиняють конкретний вид кримінального правопорушення, а також дозволяє розуміти особу кримінального правопорушника не тільки як таку, що вже реалізувала протиправний умисел, а й носить потенційну схильність до цього (тобто, має в досвіді необережні кримінальні правопорушення, адміністративні

правопорушення, приготування та замаху на суспільно небезпечні діяння, малозначні діяння тощо).

Особа, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян, характеризується такими особливостями: чоловік віком 40–54 років (40,3 %), який має професійну (професійно-технічну) (23,6 %) або базову середню та профільну середньою освіту (69,7 %), громадянин України (99,8 %). Суспільно небезпечна поведінка зумовлена дією зовнішніх умов та внутрішніх спонукань, а також необхідністю задоволення власних потреб та інтересів; наявне праворозуміння та правоосвіченість за відсутності правосвідомості; відсутні стійкі девіації; нівелює правилами моралі; відсутні ціннісних орієнтирів.

Список використаної літератури:

1. Нікітін Ю. В., Нікітіна І. В. Роль соціального та біологічного у поведінці особи злочинця: кримінологічний аналіз. URL : <https://dSPACE.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/28978/1/Nikitin.pdf>.
2. Доброрез І. О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 242 с.
3. Зелинский А. Ф. Криминология : курс лекцій. Харків : Прапор, 1996. 260 с.
4. Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika>.
5. Надьон О. В. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ. URL : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1111/%CD>.
6. Блага А. Б. Про жіночу злочинність. *Право України*. 1999. № 9. С. 88.
7. Criboire R. *Gymnastics of the Mind. Greek Education in Hellenistic and Roman Egypt*. Princeton : Princeton University Press, 2005. 288 p.
8. Цицерон М. Т. Про закони. Про державу. Про природу богів / перекл. з лат. В. Литвинов. Львів : Априорі, 2019. 392 с.
9. Колеснікова О. В. Інститут освіти в системі запобігання і протидії злочинності як об'єкт кримінологічного дослідження. URL : <https://visnyk-jurisuzhnu.com/wp-content/uploads/2022/10/25-1.pdf>.
10. Заболотна А. Г., Ільченко Н.В. Інформаційне освітнє середовище як складова підготовки кваліфікованих фахівців. *Формування сучасного освіт-*

- нього середовища: теорія і практика : матер. Міжвуз. наук.-практ. конф. / редкол.: Н.В. Ільченко (голова) та ін. Ірпінь, 2020. С. 5–9.
11. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : навч.-метод. посіб. / В. Л. Андрєєнкова, В. В. Байдик, Т. В. Войцях, О. А. Калашник та ін. Київ : ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
12. Погребняк В. П., Ятченко А. Д. Нова парадигма: реалії і проблеми. (Розвиток національної освіти в світовому контексті). *Рідна школа*. 1994. № 6. С. 3–6.
13. Шуміло І. А. Проблеми правового регулювання процесів інтеграції вищої освіти до національної інноваційної системи України. *Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького ун-ту управління та права*. 2008. № 2. С. 44–48.
14. Simon B. Education and the Social Order. London : Lawrence & Wishart, 1999. 646 p.
-

Zhdan M. D. Social and demographic characteristics of persons committing criminal offenses against labor rights and freedoms of man and the citizen

The article examines the socio-demographic characteristics of persons who commit criminal offenses against the labor rights and freedoms of a person and a citizen. It is indicated that, in fact, socio-demographic characteristics are an echo of the anthropological method in criminology, formed under the influence of the teachings of Cesare Lombroso and other representatives of this scientific trend. At the same time, modern studies have already confirmed that these signs do not have a determining role, but only provide grounds for additional characterization of the mechanism of implementation of criminally illegal intent, taking into account factors that can influence it (for example, gender or age). It is noted that the subject of the considered groups of criminal offenses in most cases is special; according to their legal status, they can be officials and natural persons-entrepreneurs who use hired labor, workers, employees, and in some cases - third parties, including those interested in violating the rights to work of a person. Acquiring a certain range of powers requires full legal capacity and tortious capacity, as well as belonging to a certain profession, position, etc. That is why middle-aged people commit the most socially dangerous acts under consideration. Attention is drawn to the fact that often labor legislation, as well as criminal legislation in terms of criminal offenses against the labor rights of citizens (as well as against production safety as a specific subcategory) are violated by natural persons-entrepreneurs, which is evidenced by a fairly significant number of persons who do not have higher education, which, for the most part, is required during hiring and career advancement. This is explained from the point of view of the specifics of certain criminal offenses that can be committed by a general entity that is not an employer.

Key words: criminal offense, labor rights, labor legislation, the person of a criminal offender, the right to work, criminal legislation.